

РЕЦЕНЗИЯ

за

дисертацията на **Нина Танева Колева**

на тема

**„Арианските спорове при управлението на император Констанций II
(историко-догматическо изследване)“**

за присъждане на образователната и научна степен “доктор” по научната специалност „Теология“ в професионално направление 2.4. „Религия и теология“ от научно жури на СУ „Св. Климент Охридски“

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на Решение от първото заседание на научното жури (Протокол № 1/20.02.2024 г.), в което бях определен за рецензент по предложената дисертация.

1. Данни за докторанта

Нина Танева Колева е родена на 5 юли 1971 г. в гр. Елхово. През 2010 г. завършва бакалавърския курс на Богословския факултет при СУ „Св. Климент Охридски“ с професионална квалификация теолог и учител по теология. През 2012 г. завършва МП „Християнско поклонничество“ в същия факултет, но се дипломира като магистър през 2018 г. От 2016 г. е начален учител в столичното 101 СУ „Бачо Киро“. От следващата 2017 г. е учител за деца и възрастни и в Неделното училище при храм „Св. Андрей Първозвани“ в гр. София. От 2020 г. е лектор и водач на поклоннически групи в Просветно-поклонническия център „Св. Йоан Рилски“ на Софийската св. митрополия. Има и двегодишно обучение по тюркология и

алтаистика в Центъра за източни езици и култури на СУ. Владее в различна степен турски, италиански, руски, английски и гръцки езици

Имам отлични впечатления от следването и работата в областта на поклонничеството на докторант Нина Колева, както и от периода на редовната ѝ докторантура под научното ръководство и съвместната работа с проф. д-р Александър Омарчевски.

2. Данни за процедурата

Нина Колева е зачислена за редовен докторант със заповед на Ректора на СУ РД 20-239/29.01.2020 г. в професионално направление 2.4. Религия и теология (Обща история на Църквата), считано от 01.02.2020 г. в катедра „Историческо богословие“ и научна специалност „История на християнството“. Отчислена е с право на защита, считано от 01.02.2023 г. по предложение на катедра „Историческо богословие“, решение на ФС и последваща заповед на Ректора на СУ. Предварителното обсъждане на труда в катедра „Историческо богословие“ бе проведено на 09.01.2024 г. (Протокол № 5). На това разширено катедрено заседание (привлечен е и преподавателят по Догматическо богословие доц. д-р Светослав Риболов) първичното звено констатира спазване на законовите изисквания по процедурата и готовност на дисертационния текст за защита. След проведената дискусия и направени бележки по текста, които докторантът прие да поправи, дисертацията беше подкрепена с единодушие от членовете на катедрата. Решението на катедрата бе потвърдено от ФС на БогФ на 18.01.2024 г. (Протокол № 7). Със заповед на Ректора на СУ РД 38-66/05.02.2024 г. са утвърдени членовете на научното жури, секретарът и срокът за защитата – до 23. 05. 2024 г.

На първото си заседание журито (Протокол № 1/20.02.2024 г.) потвърди, че процедурата е организирана в пълно съгласие с изискванията на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и

заемане на академични длъжности на СУ „Св. Климент Охридски“. След проведените разисквания, за Председател бе избран проф. д-р Павел Павлов. За рецензенти бяха определени проф. дин Вера Бонева и проф. д-р Павел Павлов, а изготвяне на писмени становища бе възложено на проф. д-рфн Нина Димитрова, свещ. проф. д-р Людмил Малев и доц. д-р Венцислав Каравълчев. Срокът за предаване на рецензии и становища бе определен до 10.04.2024 г., а дата за публична защита на дисертационния труд – 25.04.2024 г. от 13 и 30 ч. Всички срокове са спазени.

3. Данни за дисертацията

Представеното за рецензиране изследване **„Арианските спорове при управлението на император Констанций II (историко-догматическо изследване)“** съдържа общо 197 стандартни печатни страници. То се състои от следните обособени части: Съкращения, Предговор, Увод, Три глави (с множество точки и подточки), Заключение, Декларация за авторство и Библиография. Съчинението има и 334 бележки под линия.

Темата

Темата на настоящата дисертация е изключително интересна. Тя обхваща много важен период, изяснява и интерпретира много от важните събития от времето на св. Константин Велики и неговите наследници. Изясняването на този период от историята на Църквата е важно, както по отношение на св. отци Кападокийци, така за времето на император Теодосий Велики. В този смисъл темата е важна и оригинална.

В **Предговора** авторът заявява ясно своите мотиви за избора на темата на дисертационното съчинение.

В **Увода** докторантът добре обосновава целта, задачите, предмета и обекта на изследването. Очертани са и методите при работата по дисертацията. Като основна се очертава третата задача „проучване на управлението на Констанций II, неговата религиозна политика и

отношението му към арианството“. Направен е един полезен преглед на изворите и основните, според автора, изследвания по темата на дисертацията.

В Първа глава, озаглавена *Св. император Константин I и наследници* (с. 24-70) авторът в 2 отделни части ни въвежда в епохата на имп. св. Константин Велики и историческия контекст на разглеждания период. В първата част е разгледана епохата, а във втората личността на императора. Изложената информация е добре подредена и аргументирана.

Втората глава е озаглавена *Арианският спор* (с. 71-123). Тук дисертантът центрира вниманието ни върху богословският контекст на епохата. В няколко точки са разгледани както същността на арианството, така и съборното му отхвърляне, и богословските аргументи срещу него на св. Атанасий Велики и св. отци кападокийци. От една страна, тази глава ми стои малко тежко и разкъсва връзката между първата и третата глава, които акцентират повече върху религиозно-политическите елементи, но приемам нейното поставяне по този начин, защото арианските спорове са основен момент в предложената тема. От друга страна доста фрагментарно се разглеждат основни теми в богословието и историята на Църквата, които далеч надхвърлят епохата на император Констанций II: Вселенските събори, никейското богословие, кападокийският синтез и т.н.

В Третата глава – *Император Констанций II като владетел* (с. 124-176) авторът се съсредоточава към личността и управлението на конкретния император. Тази глава е най-подробна и отговаряща в най-голяма степен на поставените тема и задачи. В две части авторът се опитва да изчерпи всички главни моменти в религиозната политика на император Констанций II.

Заклучението (с. 177-181) е твърде общо и има незавършен характер, а би трябвало да обобщи постигнатите резултати и да открие изпълнените задачи, и постигнатите цели.

Библиографията (с. 183-197) включва общо 193 заглавия, от които 38 исторически извора, 108 изследвания на различни езици, 34 заглавия от научна периодика и 12 източника в интернет.

Авторефератът (29 с.) отразява в общи линии съдържанието на дисертационния труд, но основното съдържание на трите глави от Изложението е представено само в две страници, докато значителни части от Увода и Заключениеето на дисертацията са поставени почти механично в Автореферата.

По темата на дисертацията дисертантът представя и **три** публикации.

4. Достоянства и приноси на дисертационния труд

Заглавието на дисертационното съчинение е ясно и точно формулирано. Обемът и планът на работата приемам за много уместни. Работата е написана на добър български език. Текстът е ясен, има логическа последователност и е с добър академичен стил. Хронологичните рамки са правилно и ясно очертани. Съчинението е изпълнено в традициите на българската църковно-историческа методология.

Приемам по принцип формулираните от докторанта 4 основни приноса. Освен това в научно отношение изследването има приносен характер и в още пунктове. Повдигнатите в дисертацията въпроси може да послужат за плодотворни дискусии и последващи изследвания по теми, засегнати в разработения текст.

5. Пепоръки

Като цяло работата е много добра – темата е добре подбрана, текстът е грамотно написан, проличава вдъхновение и усет. На вътрешното обсъждане бяха направени много бележки, с които докторант Нина Колева в голяма степен се е съобразила. Разбира се в подобна процедура времето никога не стига. В техническо отношение работата е значително подобрена,

но има нужда от допълнително прецизиране. Посочените страници в съдържанието се разминават леко в текста. Откриват се доста правописни грешки, които биха могли да се отстранят с минимални усилия (напр. на с. 175, бел. 332).

Имам препоръка и по отношение на начина по който се ползват и цитират изворите. Би трябвало доста неща да се прецизират, когато настоящето съчинение се подготвя за издаване.

По настоящата процедура нямам съвместни публикации с докторанта.

6. Заключение

В заключение бих искал да изразя убеждението си, че въпреки посочените бележки и препоръки, представеният дисертационен труд е добре документирано и професионално изпълнено изследване, което внася свой значителен принос по изследваната тема. Работата отговаря на изискванията за дисертация за присъждане на научната и образователна степен „доктор“ по научната специалност „Теология“ в професионално направление 2.4. „Религия и теология“ (История на християнството). Това ми дава основание убедено да подкрепя дисертацията и да гласувам в полза на труда на докторант Нина Колева.

06.04.2024 г., Успение на св. Методий Славянобългарски

Гр. София

Проф. д-р Павел Павлов